

UČITELJSKI TOVARIS.

List za šolo in dom.

zhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 17.

V Ljubljani, 1. septembra 1888. l.

XXVIII. leto.

Kako naj učitelj goji in pospešuje domoljubje v šoli in zunaj šole?

(Konferenčna razprava.)

(Dalje in konec.)

Gotovo je bil največji del čistega domoljubja tudi v naša srca vsajen, ko smo še kot dečki in deklice sedeli na šolskih klopih. —

Ljubezen, prava, idejalna ljubezen (namreč tista, katere nam ni užé narava vsadila v srce, kakor n. pr. ljubezen do starišev) je vedno enaka, naj užé obsega prijatelja ali osebo še bolj ljubljeno ali pak poosebljeno reč. Kakor se vznjua ona, tako i ta, le umreti ne more kakor ona, namreč, kdor je svojo domovino kedaj ljubil — ljubil jo bode vedno. Ako torej hočemo obuditi v kom ljubezen do domovine, držimo se istih psiholoških postav, ki so merodajne za razvijanje ljubezeni, recimo, do kake osebe.

Najlaglje se v srcu vname ljubezen do tega, kar je lepo, kar nam je dobro, kar spoštujemo, na kar smo ponosni, kar vznjua naše sozajenje in čemur smo hvaležnosti dolžni.

Najprvo naj torej učitelj učencem kaže, kako krasna je naša domovina; temu se mu ponuja prilika pri zemljepisnem pouku. Dobro, da nam ne manjka snovi za najkrasnejše slike. Bogata je povsodi naša domovina prirodne krasote; obrnimo se le proti severu, ali jugu, proti vzhodu, ali zapadu. Dobro služi učitelju, ako ima dar, z govorom živo predočiti učencem ta ali oni kraj, mesto, gorovje, jezero, morje, ravnino, dolino i. t. d. Na pomoč barvanih ali tiskanih slik se, žal, ne moremo ozirati, ker jih nimamo mej učili, torej si moramo sami pomagati. Treba je učencem očí odpreti za naravno krasoto sploh. Vender ni treba preumetnega govora v ta namen; mnogo je tû užé skoraj preveč. Domači kraj je otroku najljubši. Naj ga le učitelj opozori na lepoto rojstnega kraja, na njegovo prijetnost. Kako je vzpomladi na tem travniku lepo zeleno in koliko je lepih cvetic na njem, kako je v onem bližjem gozdiču hladno in kako lepo v njem ptički pojó, kako vsako vzpomlad z onega drevesa kukavica kuka, kako veselo šumljá oni potoček, koliko je gibkih ribic v njem, kako se včasih ob solnčnem zahodu ta gora blišči v solnčnem svitu, kako lepi so bili davi oblaki na zapadni strani, kako je ob trgatvi prijetno, kako lepo, ko se na jesen vračajo čede s planin v dolino, kako je po zimi prijetno na onem zamrzlem ribniku, kako z onega brega sani po bliskovo po snegu zdrčé i. t. d. Kolikor bolje pozná učitelj okolico šole, tem laglje bode govoril z učenci o

njenih podrobnostih, tem raje ga bodo poslušali in tem bolje se jim bodo oči odpirale za lepo domačijo. Naj jim le potem pové, da je vsa širna domovina ravno tako lepa, ali še lepša, prepričani bodo, da je to res in verovali, da je naša domovina res lepa. Celó ponosen pa bode učenec na lepoto domovine, ako mu naštejemo in kolikor mogoče živo opišemo posebna njena naravna čuda n. pr. Cirkniško jezero, Postojinsko jamo, Blejsko jezero, solnico v Wieliczki, mogočne Alpe i. t. d. posebno še, če mu povemo, da nekaterim ni enakih na vsem svetu, kakor ravno Cirkniškemu jezeru i. dr. Če razkrijemo učencu v duhu bogate zaklade rudnin, katere hrani v sebi naša zemlja, bode občudoval toliko bogastvo ter bode ob enem ponosen na to; besede „naš“, „naša“, „pri nas v Avstriji“ i. t. d. so pri takih pogovorih prav na svojem mestu; učenec se namreč privadi, da čuti vkupno in vzajemno.

Kakor ljubezen do zemlje, ravno tako lahko je obuditi ljubezen do njenih prebivalcev sodržavljanov. Ravno pri nas v Avstriji je to posebno važno, kajti tu prebiva mnogo narodov, zelo različnih po jeziku, veri in značaji. Prvo je, da učitelj uči učence in jim kaže, da moramo ljubiti ne le svoj narod, ampak vse narode naše domovine. Dobra je tu prilika o očetu in njegovih otrocih. Oče ljubi vse svoje otroke, vsi otroci ljubijo tudi njega — zakaj bi se torej ne ljubili mej seboj! Vsi avstrijski narodi smo kakor otroci enega očeta cesarja, zakaj bi se ne ljubili mej seboj!? Otroke je treba učiti, da spoznajo, kako grdo je, ako se koga psuje in zaničuje zaradi njegove narodnosti. — Opozorimo učence na to, da, kadar smo bili Slovenci na južnej meji domovine v nevarnosti pred soslednimi Italijani ali Turki, so nam prihiteli na pomoč po volji cesarjeve Hrvatske in Čehi, Nemci in Madjari, pa da so tudi Slovenci užé krvaveli za iste narode. Ker smo se torej užé po krvi tako tesno zvezali — čemu bi se potem črtili in zaničevali. Dobro je, če se učencem naštejemo odličnejša svojstva posameznih narodov: Kako zvesti so nemški Tirolci svojemu in našemu cesarju, kako je bil Andrej Hofer pravi nemški Tirolec — kako omikani in hrabri so Poljaki, kako vztrajni in podjetni so Čehi, kako izvrstni konjiki so Madjari, kako hrabro so se Hrvatske borili v stoletnih bojih proti Turkom. Če skrbimo, da se vse to prime mladih src, omogočili bomo, da se uresniči izrek cesarjev „Viribus unitis“. In, ako bi se tako delovalo po vseh šolah širne domovine, gotovo bi tudi, ko dorastejo naši učenci moška leta, izginili sami ob sebi nesrečni narodnostni prepiri. Kakor gládi spoštovanje in ponos na to, čegar obstojni del smo vsi, ljubezni pot v naša srca, tako je sožaljenje sestra ljubezni. Ko smo najprej navedeni način obudili v srcih učencev veselje in ponos na domovino ter ljubezen do nje, pokažimo jim domovino tudi v njene nesreči, katero je morala kedaj trpeti. Naslikajmo jim trpine naše pradede, kako so morali trpeti pred krutimi Turki; povejmo jim, kako je teptal našo domovino Napoleon I. —, naslikajmo jim bedni stan cesarice Marije Terezije in naše države, ko so njo od vseh strani obkolili in nadlegovali grabežljivi sovražniki, pokažimo jim isto cesarico v državnem zboru v Požunu z malim cesarjevičem Jožefom v naročji, obdano od navdušenih, jej zvestobo prisezajočih velikašev ogrskih, — umilila se jim bode domovina — vzpodbujal jih bode lep vzgled zvestobe tedajšnjih Avstrijcev, in ljubezen do domovine se bode v njih okrepila.

Obstojni del pojma „domovina“ mi je, kakor sem prej dejal, tudi „cesar“. Kakor vse doslej navedeno, ljubiti nam je tudi cesarja — to naj vedó in verujejo učenci. Pokažimo jim našega svetlega cesarja Franca Jožefa I. kot mladega junaka v bitki pri Sv. Luciji. Gotovo je junašk čin najprej sposoben pridobiti junaku ljubezen deških in deških src. Naštejmo in pojasnimo otrokom ogromno število dobrot, s katerimi je obsul in še obsipa cesar nas, svoje podložnike; povejmo jim, kolikokrat je užé olajšal težave in bedo svojih podložnih, kolikim z blagimi čini iz oči brisal grenke solze! Opomnimo,

kako velikodušno je užé pomagal pogorelcem in drugim raznim nesrečnežem; povejmo jim, da nas umno vlada užé mnogo let in vodi državo izogibajoč se nevarnim potom in vrtincem. Seznanimo otroke, kolikor je mogoče, z vso blago rodovino cesarjevo, in vsejati smo v mlada srca nevenljivo ljubezen do njega. Hvaležnost pripravlja ljubezni pot do srca. — Otrokom naj se dalje razjasni pojem „države“ in naj se jim potem naštejejo dobrote, katere imamo od nje od domovine. Učencem naj se pové, da mi sami ne bi zmogli sredstev za vse potrebne naprave, katere imamo in katere se nam še obetajo, ker smo preubogi ter, da nam k temu pomagajo sosedne, bogatejše dežele. Tako obudili bodemo v njih kolikor toliko hvaležnosti do dežel — sester in bratskih nam národov, in na ta način zopet učvrstili domoljubje.

Ako ljubezen cvetè, gotovo tudi lep sad obrodí. Ne zadostuje, da svojo domovino samo ljubimo, ampak to ljubezen moramo o priliki tudi dejansko kazati. Tudi to pojasnujemo učencem. Pokažimo jim o primernih povestih in črticah slavne junake, ki so se odlikovali s posebnim domoljubjem; mnogo jih je, in učitelju je lahko izbrati si naj-prikladnejših mu vzgledov. Naglaša naj, kako so oni ponosno umrli za domovino, ali vsaj življenje tvegali za njo. Kaj dobro je tudi naglašati, da se more domoljubje in zvestoba pokazati ne le na bojnem polji, ampak tudi drugod. Spoštljivo bodo otroci zrlí na slavnega princa Evgena in Tegetthofa, ako jim učitelj razumljivo pové, kako sta ta dva junaka v neomahljivej zvestobi do svojega cesarja odbila laskave ponudbe tujih vladarjev, skušajočih zapeljati ju k nezvestobi proti domovini in pridóbiti ju za-se. Kako hraber čin je storil glasbenik Mozart odbivši ponudbo pruskega kralja Friderika Viljema II., ponujávšega mu 3000 tolarjev letne plače, ako zapustí Dunaj, kjer mu je cesar plačeval le 600 gld. na leto — in se preselil k njemu v Berolin. Odgovoril mu je: „Ali naj zapustim svojega dobrega cesarja? Ne!“ — Najbolje pa se bode prijelo mladih src naših po večini kmetskih otrok, ako bodo čuli, da je tudi priprost kmet, vojak prostak in enaki večkrat v položaji in zmožen storiti za svojo domovino kaj častivrednega. Kaj primerna je v tem oziru v Drugem Berilu nahajajoča se povest „Ljubezen do domovine“, ki nam pripoveduje o velikodušnem dokazu domoljubja priprostega kmetiča. Isto tako lep vzgled nam daje kmetič, o katerem se pripoveduje, da je trdno branil se kazati sovražnej četi skrivno bližnjico za hrbet avstrijskej vojski — ne strašeč se vanj nastavljenega samokresa, ne omamljen od polne mošnje ponujanih mu zlatov. Takih in enakih prizorov iz domače in tuje povestnice nabere si učitelj lahko dovolj po raznih knjigah in naj jih v šoli umno rabi. To so živi vzgledi, kateri srca močno vlečejo k posnemanju. Otroci pa naj tudi izvedó, kakó more vsak državlján brez posebnega povoda skazovati svoje domoljubje, namreč s spoštovanjem postav, častenjem cesarja, ljubeznijo do sodržavljánov in z voljnim prenašanjem bremen, ki jih naklada denarni in krvni davek.

Odgovarjati mi je še vprašanje: „Kedaj naj učitelj posebno deluje v prebujanje in učvrščenje domoljubja pri učencih? Odgovor je kratek: Ne-prestano, o vsakej ponujajočej se priliki. Take prilike so: kadar se čitajo berila, s katerimi se lahko spoji pogovor o domovini in domoljubji, šolske svečanosti, posebni važni dogodki, kakor n. pr. jubileji ali smrt odličnih domoljubov, obletnice važnih dogodkov, ko se pokaže kuka podoba v šoli. Posebno rodovite so razlage domoljubnih pesmi in sploh gojenje takega petja.

Ni treba dolgih govorov, kratki pa umljivi in jedrnati stavki zadostujejo, tako da se takorekoč mimogrede v tej nameri more mnogo, mnogo doseči. Naštel sem mnogo, tako, da mi bode morebiti kedo ugovarjal: Kje dobim dovolj časa za vse to? A ni tako. V kratkih na vsak način potrebnih oddihljajih mej poukom se lahko storí in doseže največji del tega, kar sem priporočal. Pa, ko bi se za to tudi nekoliko več časa porabilo,

nego se ga more pritrgati raznim učnim predmetom, naj se. Kdor ravna umno in pre-mišljeno, ne bode namenu ljudske šole nikakor škodoval, marveč pospeševal ga bode, ker bode gojil mladino v zavedne domoljube in s tem storil domovini necenljivo uslugo. Če tudi v kasnejih letih izpuhti en del mladostnega navdušenja in idejalizma, nekaj bode ostalo, kar nikdar ne umre, česar noben vihar ne uniči in kar bode moža vodilo po pravem potu, namreč zavest in ponos, da „Avstrijanec sem!“

Žal, da o drugem delu svoje naloge, namreč o pospeševanju domoljubja zunaj šole ne morem tako obširno govoriti, kakor o prvem, preveč se mi je užé ta raztegnil — torej le nekaj malega. Ista psihologična načela kakor v šoli, vodijo naj učitelja tudi zunaj šole. Le gledé priložnosti je tū drugače. Kjer se priprosti národ zanima za dogodke dneva, morebiti kak časnik čita, tam naj izkuša učitelj mirno in brez pretirovanja pojasnjevati čitateljem tek politike, mirno in pomirljivo naj jim pojasnjuje dogodke v postavodajnih zborih ter poučuje o resnici one, ki vedno kričijo zoper davčna bremena. Pri-like najde učitelj ob raznih slovesnostih in veselicah po društvih, — vender bi v tem oziru učitelju raje nasvétoval, da je bolj malomaren, kajti po izkušnji sodim, da je to nehvaležno ali celó nerodovito polje vsled dejanskih razmer, kakeršne so merodajne skoro izključno po vseh krajih, ki so mi znani.

Povrnem se konečno še enkrat k prvemu delu svoje razprave. Mlada srca z vsemi svojimi nepokvarjenimi čutstvi so ono testo, iz katerega moremo ugnesti to, kar domovina od nas zahteva, vrle državljane. Gledé domoljubja je naloga vzgojiteljeva najlepša in pri tem najhvaležnejša; z ozirom na prihodnost pa je tem važnejša, ker s svojim delovanjem določujemo prihodnost in osodo mile domovine. Ako vzgojimo mladenčev in mož, deklet in žen, napojenih s pravim in čistim domoljubjem, osigurali smo domovini srečen obstanek, cveteč razvoj in neminljivost njene stare slave! Ako s svojim delovanjem to dosežemo, hvaležna nam bode naša ožja domovina ter naša splošna domovina — mila nam Avstrija.

Fr. Ivanec.

Knjiga Slovenska.

§. 38.

Druga trojica preslavna v staroslovenskem slovstvu je: I. Šafařík, II. Miklošič, III. Sreznevskij.

I. Pavel Josef Šafařík se je rodil 13. maja 1795 pod Tatrami v Kobeljarovu, selu Gemerske stolice, učil se je v Jeni, na vseučilišču v Pragi, služil v Bretislavi, bil potem od l. 1819 profesor in direktor gimnazijski v Novem Sadu, preselil se l. 1833 v Prago, kjer so ga vedam na korist vzdrževali vrli rodoljubi Jungman, Palacky in drugi, dokler postane vredovatelj Česk. Mus., knjižničar vseučiliški itd., ter umre 26. jun. 1861 v Rodavnu poleg Dunaja, a prepeljan v Prago počiva na protestantovskem pokopališču. — Pisal je čvrsto vže l. 1814 p. Musa Tatranska, l. 1818 s Palackym o česki poeziji itd. Tu naj imenujem le knjige, ktere se tičejo vseh Slovanov ter imajo veljavo v slovstvu staroslovenskem.

Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. Ofen, 1826. 8. XII. 524. — II. Prag, 1868. Angleški cf. Talvy. — To je v tej stroki prva vzajemna knjiga, ktero je vedno spopolnoval. — Über die Abkunft der Slawen nach Surowiecki (r. 1769, u. 1827 v Varšavi). Ofen, 1828. 8. 212. — Knjigi pa, po katerih je posvetil najbolj slavo Slovanov ter poslalil i sam sebe, ste: Starožitnosti Slovanské. V Prazé, 1836—37. 8. X. 1015. — Slovanský na-